

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ (Nitel Bir Araştırma)

Hilal KAZU*
Serkan ASLAN**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin ilköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programı hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Araştırmaya 5 erkek, 3 bayan olmak üzere toplam 8 birleştirilmiş sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırmada, nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Odak grup görüşmesi yöntemi kullanılarak toplanan veriler, hayat bilgisi dersi öğretim programı ile ilgili olarak “*öğretim programının öğeleri*”, “*hayat bilgisi dersi öğretim programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara dayalı olarak geliştirilen öneriler*” temaları etrafında hazırlanan sorularla şekillenmiştir. Verilerin analizinde nitel veri analizlerinden olan içerik analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğretmenler; hayat bilgisi dersi öğretim programını uygularken sorunlar yaşadıklarını, hayat bilgisi dersi öğretim programının birleştirilmiş sınıflara göre yeniden yapılandırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Son olarak da araştırma bulgularına dayalı olarak; hayat bilgisi öğretim programı kazanımları, birleştirilmiş sınıfların çevre koşulları gözetilerek yeniden düzenlenmeli, hayat bilgisi öğretim programının içeriği birleştirilmiş sınıfların koşulları düşünülerek belirlenmeli, birleştirilmiş sınıflardaki seviye farklılığının sebep olduğu güçlükleri gidermek için, her sınıf seviyesine uygun etkinliklere ve ölçme-değerlendirme araçlarına yer verilmeli gibi önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Birleştirilmiş sınıflar, hayat bilgisi dersi öğretim programı, öğretmen görüşleri.

INVESTIGATION OF VIEWS OF MULTIGRADE CLASSROOM TEACHERS ON LIFE SCIENCES CURRICULUM (A Qualitative Study)

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate the views of multigrade classroom teachers on life sciences curriculum. 5 males and 3 females, total of 8 multigrade classroom teachers participated in the study. Qualitative research design has been used in the research. Datum collected with focus-group interview methodology shaped with questions formulated around the themes ‘elements of the curriculum’ and ‘problems and recommendations to the application of life sciences curriculum’. According to the findings of the study, teachers stated that they have difficulties on implementing curriculum of life sciences and for

* Yrd. Doç. Dr., Fırat Ü. Eğt. Fak. Eğt. Bil. Böl. El-mek: hkazu@firat.edu.tr

** Fırat Ü. Eğt. Bil. Ens. Eğt. Programları ve Öğretim ABD Yüksek Lisans Öğrencisi. El-mek: aslan.s1985@gmail.com

multigrade classes, a restructured curriculum is required. Finally, according to the findings of the study, suggestions made like: Gains of the life sciences curriculum should be restructured with conditions of the multigrade classrooms taken into account, contents of the life sciences curriculum should be re-established according to the requirements of the multigrade classrooms and in order to eliminate the adverse effects caused by grade differences in the classroom of the multigrade classrooms, appropriate measurement and evaluation tools and classroom activities should be designed.

Key Words: Multigrade classes, life sciences curriculum, teacher views.

Giriş

Çağımızda birçok ülke öğretim programlarında değişiklikler yaparak çağa ayak uydurmaya çalışmaktadırlar. Ülkemizde de bu değişikliklere ayak uydurabilmek amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, 2004 yılından itibaren ilköğretim programlarının yenilenmesi ve geliştirilmesi yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Yenilenen ilköğretim programlarında yapılandırmacı öğrenme yaklaşımından hareketle öğrenci merkezli, etkinlik temelli, dersler arası yatay ve dikey ilişkilendirmelerin dikkate alındığı, öğrencilerin sınıf içi ve sınıf dışı öğrenme deneyimlerini bütünleştirmeye önem veren bir anlayış benimsenmiştir.

Yapılandırmacılık, son yıllarda eğitim uygulamalarını çok fazla etkileyen felsefelerden biri olmuştur. Yapılandırmacılık, bireyin "*zihinsel yapılandırması*" sonucu gerçekleşen biliş temelli bir öğrenme yaklaşımıdır. Yapılandırmacı yaklaşım öğretme kavramından çok, öğrenme kavramını merkeze alır. Yapılandırmacılığa göre öğrenme; bireylerin kendi deneyimleri, zihinsel yapıları ve inançlarına bağlı olarak bilgiyi yapılandırma sürecidir (Richardson, 2003). Yapılandırmacılık, başkalarının bilgilerini olduğu gibi bireye aktarmak yerine, insanların kendi bilgilerini kendilerinin yapılandırmasını önermektedir.

Ülkemizde yapılandırmacı yaklaşımla birlikte eğitim programının öğeleri olan hedef/kazanım, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirmede önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu öğelerde, öğrenciyi temele alıp onu aktif kılan çağdaş anlayışlar hâkim olmuştur. Eğitimin niteliğinin geliştirilmesi temelde eğitim programlarının geliştirilmesiyle ilişkilidir. Ülkenin eğitim amaçlarına uygun olarak hazırlanmış ve sürekli yenilenen bir eğitim programı, eğitimin nitelik sorunlarının çözümüne büyük ölçüde yardımcı olacaktır. Program geliştirmede istenilen sonuçlara ulaşmak için programın amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri ve değerlendirme alanlarında analizlerin yapılması gerekmektedir. 2005-2006 eğitim-öğretim akademik yılında hayat bilgisi öğretim programında da değişiklikler yapılmıştır. Hayat bilgisi dersi ilköğretimin ilk üç sınıfında okutulan, çocuklara; ilköğretimin temel amacı olan iyi bir vatandaş olma, çevreye uyum sağlama ve iyi bir birey olma gibi gerekli temel davranışları kazandırmayı hedefleyen ilk ders olma özelliği taşımaktadır (Meydan ve Bahçe, 2010). Hayat bilgisi dersinde öğrenciler, günlük hayatlarında kullanacakları temel bilgi ve becerileri, toplum içerisinde nasıl davranılması gerektiğini ve nelere dikkat edilmesi gerektiğini öğrenmektedirler.

Başta öğrenci sayısının azlığı olmak üzere, coğrafik ve ekonomik koşullar nedeniyle birden fazla sınıfın aynı derslikte bir araya getirilerek bir öğretmen tarafından yetiştirilmesiyle oluşan eğitim ortamına birleştirilmiş sınıf denir (Köksal, 2009: 12). Birleştirilmiş sınıf farklı yaş gruplarındaki öğrencilerin bir araya geldiği sınıflar olarak da tanımlanabilir (Erdem, 2008: 10;

Turkish Studies

Kesten vd, 2008: 7; Şahin, 2007: 3). Birleştirilmiş sınıf uygulaması ülkemizin bir gerçeği olup daha uzun yıllar ülkemizde görüleceği düşünülmektedir. Birleştirilmiş sınıflarda *Hayat Bilgisi*, *Sosyal Bilgiler* ve *Fen ve Teknoloji* dersleri mihver ders olarak yıl esasına göre okutulmaktadır. Birleştirilmiş sınıflar bu mihver dersler dikkate alınarak A ve B gruplarına ayrılmıştır. Birleştirilmiş sınıflarda 1, 2 ve 3. sınıflar A grubu 4 ve 5. sınıflar B grubu olarak adlandırılmaktadır. Birleştirilmiş sınıflarda, 2010-2011 eğitim-öğretim akademik yılında, yıl esasına dayalı olarak 3. sınıf hayat bilgisi dersi öğretim programı uygulanmıştır.

Birleştirilmiş sınıf uygulamasının dezavantajlarının yanı sıra birçok avantajının da olduğu yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır (Şahin, 2003: 166; Taşdemir, 2012: 56; Yıldız ve Köksal, 2009: 1-14). Sınıfların birleştirilmesi ile oluşturulan gruplarda çocukların birbirleriyle etkileşim içerisinde olması, bilgi ve deneyimlerini birbirleriyle paylaşmaları, birkaç seviyeden oluşan öğrencilerin bir arada okutulduğu için *ekonomik* olması, öğrencilerin dayanışma ve yardımlaşma becerilerini geliştirmesi, okulda demokratik eğitimi öğrencilerin yaşayarak öğrenmelerine imkân sağlaması birleştirilmiş sınıfların avantajlarından bazılarıdır. Ancak birleştirilmiş sınıflarda farklı seviyelerdeki öğrencilere farklı öğretim programlarının uygulanmasının sorunlara neden olduğu yapılan araştırmalarda (Sınmaz, 2009; Yıldız, 2009) ortaya çıkmıştır. Abay (2007) tarafından yapılan araştırmada da birleştirilmiş sınıflarda sosyal bilgiler dersinin öğretiminde haftalık ders saatinin yetersiz olduğu, öğretmenlerin farklı yöntem ve teknikleri kullanamadıkları, öğrencilerin seviye gruplarına göre ayrılamadıkları, araç-gereçlerin yetersiz olduğu, tamamlayıcı ölçme-değerlendirme araçlarının öğretmenler tarafından yeterince kullanamadıkları gibi sorunların yaşandığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca Gözler (2009) tarafından yapılan araştırmada, birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenler, yeni ilköğretim programlarının uygulanmasında zaman yönetimi, araç-gereç yetersizliği, yeni yöntem ve tekniklerin uygulanamaması, tamamlayıcı ölçme-değerlendirme araçlarının uygulanamaması gibi sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle birleştirilmiş sınıflarda aynı derslikte farklı seviyelerde öğrencilerin öğrenim görmeleri, bu sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çalışma ile, sözü edilen sorunlardan yola çıkarak hayat bilgisi dersi öğretim programının birleştirilmiş sınıflı okullarda uygulanma durumu ve programın uygulanmasıyla ilgili yaşanan sorunların ve çözüm önerilerinin ortaya konulması düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin hayat bilgisi dersi öğretim programı ile ilgili görüşlerini belirlemektir.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin hayat bilgisi dersi öğretim programı ile ilgili görüşlerini belirleyebilmek için nitel araştırma deseni kullanılarak yürütülmüştür. Nitel araştırma, gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Bu araştırmada da, nitel araştırma yöntemlerinden odak grup görüşmesi kullanılarak veriler toplanmıştır.

Katılımcılar

Araştırmada görüşmelere katılacak kişiler, hayat bilgisi öğretim programı hakkında konuşmaya istekli birleştirilmiş sınıf öğretmenleri arasından seçilmiştir. Katılımcılar, 23-28 (yaş ortalaması 25) yaş arasında, Elazığ'ın Karakoçan ilçesindeki birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında çalışmakta olan 3 kadın 5 erkek olmak üzere toplam 8 birleştirilmiş sınıf

öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin meslekteki görev süreleri 1-6 yıl (ortalama 3,5 yıl) arasında değişmektedir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında nitel araştırma tekniklerinden olan odak grup görüşmesi kullanılmıştır. Odak grup görüşmesi, bireylerin düşüncelerini serbestçe söyleyebileceği bir ortamda dikkatlice planlanmış bir tartışma olarak tanımlanmaktadır. Bireysel görüşmelerin yanında odak grup görüşmelerinde sorulara verilen yanıtlar, gruptaki bireylerin birbirleriyle etkileşimleri sonucu oluşur. Gruptan bir bireyin sorulan soruya verdiği yanıtın diğer bireyler tarafından duyulması, onlara kendi düşüncelerini oluşturma fırsatını verecektir. Araştırmacı eğer toplanacak verilerin daha zengin olacağını düşünüyorsa odak grup görüşmesi yapmasında yarar vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 151).

Odak grup görüşmesi, bir moderatör başkanlığında, benzer özelliklere sahip birden çok kişinin katılımı ile olur. Moderatör tarafından önceden hazırlanmış, tam yapılandırılmamış açık uçlu bir görüşme taslağına uygun olarak belli bir konu tartışılır. Odak grup görüşmesinde, katılımcı sayılarının 4 ile 10 arasında olması idealdir (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011: 101). Odak grup görüşmeleri, son yıllarda sosyal bilimlerde kullanılan nitel veri toplama yöntemlerinden biri olmuştur.

Odak grup görüşmesi toplantısı, bir moderatör (I. araştırmacı) ve bir raportör (II. araştırmacı) tarafından yürütülmüştür. Görüşmeden önce toplantı odası görüşmeye uygun olarak düzenlenmiştir. Toplantının akışı aşağıdaki maddeler halinde gerçekleştirilmiştir:

1. Katılımcıların karşılanması,
2. Katılımcılarla görüşme konuları dışında sohbet etme,
3. Moderatör tarafından açılışın yapılması.

Toplantının açılışında izlenen aşamalar şunlardır:

1. Toplantının konusu/amacı tekrarlanmıştır.
2. Katılımcıların kimliklerinin açıklanmayacağı, görüşmenin sadece araştırma için kullanılacağı söylenmiştir.
3. Görüşmenin bir sohbet niteliği taşıdığı, görüşme sırasında ve sonrasında ortaya atılan görüşlerin doğru ya da yanlış olarak değerlendirilmeyeceği, araştırma için her türlü fikri kaydetmenin, araştırmanın amacı açısından önem taşıdığı vurgulanmıştır.
4. Görüşmenin kamera ile kayıt altına alınacağı belirtilmiş ve katılımcılardan izin alınmıştır.
5. Görüşmenin düzenini bozmamak için kapıya “toplantı var” yazısı asılmış ve katılımcıların cep telefonlarını kapatmaları istenilmiştir.

Görüşme formu, hayat bilgisi dersi öğretim programının “öğeleri”, “hayat bilgisi dersi öğretim programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlar” ve “bu sorunlara dayalı olarak geliştirilen öneriler” olmak üzere üç ana temaya dayalı olarak aşağıda yer verilen sorular çerçevesinde şekillenmiştir:

1. İlköğretim hayat bilgisi öğretim programının kazanımları ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
2. İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programının içeriği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Turkish Studies

3. İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programının öğrenme-öğretme süreci (yöntem, teknik ve etkinliklerle) ilgili düşünceleriniz nelerdir?
4. İlköğretim hayat bilgisi öğretim programının ölçme-değerlendirme boyutunda tamamlayıcı ölçme-değerlendirme yöntem ve tekniklerinin kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Bu yöntem ve tekniklerle ilgili düşünceleriniz nelerdir?
5. İlköğretim hayat bilgisi öğretim programının uygulanmasında karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
6. İlköğretim hayat bilgisi öğretim programının uygulanması sırasında karşılaştığımız sorunları gidermek için neler önerirsiniz?

Araştırmada odak grup görüşmesine başlamadan önce bu altı açık uçlu soruya ilişkin katılımcıların yazılı görüşleri de alınmıştır. Katılımcıların bu soruları cevaplandırmaları yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Yazılı olarak görüşlerin alınmasından sonra bir ara verilmiş ve katılımcılara ikramda bulunulmuştur. Daha sonra ikinci oturumda odak grup görüşmesi için hazırlanan sorular katılımcılara sözlü olarak tekrar yöneltilmiştir. Katılımcılardan soruya ilişkin cevapları, cevaplarına eklemek istedikleri ya da özellikle önemli gördükleri ve kayda geçmesini istedikleri görüşleri alınmıştır. Moderatör, anlaşılmayan yerler olduğunda ya da konu dağıldığında katılımcıları yönlendirmiştir. Yönlendirmeler sırasında olumlu ya da olumsuz dönüt vermekten kaçınılmıştır. Görüşmeler sırasında raportör önemli gördüğü noktaları not almıştır. Görüşme sonunda moderatör, konuşulanları kısaca özetleyerek konunun toparlanmasını sağlamıştır. Moderatör görüşmeleri sonlandırırken katılımcılara eklemek istedikleri bir şey olup olmadığını sormuş ve katılımları için teşekkür etmiştir. Odak grup görüşmesi 75 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Toplanan veriler; verilerin dökümü, temaların belirlenmesi, temaların organize edilmesi işlemlerini kapsayan içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Odak grup görüşmesinden sonra, kamera kayıtlarının yazıya dökümü yapılmıştır. Döküm yapılırken konuşmalar aynen, hiç düzeltme yapılmadan gerçekleştirilmiştir. Daha sonrasında verilerin güvenilirliğini sağlamak amacıyla hem görüşmenin kamera kayıtları hem de yazılı dökümleri her iki araştırmacı tarafından dinlenmiş ve okunmuştur. Araştırmacılar dökümlerin doğru olup olmadığını kontrol etmiş ve eksik olan yerleri tamamlamıştır. Daha sonra araştırmacılar bir araya gelerek, oluşturulan temalar ve alt temalar üzerinde görüş birliği ve görüş ayrılıklarını kontrol etmişler ve uzlaşma çalışması yapmışlardır. Nitel araştırmalarda “*üçgenleme*” denilen (Ekiz, 2009) geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını sağlamak amacıyla kamera kayıt dökümlerinin dışında katılımcılardan yazılı olarak da görüş alınmış ve raportör tarafından kısa notlar alınmıştır. Yazılı olarak alınan görüşler, oluşturulan tema ve alt temaların paralellığında destek veri olarak kullanılmıştır. Tüm bu çalışmaların sonunda Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalında görev yapan iki öğretim üyesi, oluşturulan temaları ve alt temaları incelemiş ve gerekli olan düzenlemeler araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca katılımcılardan doğrudan alıntılar yapılmıştır. Alıntılar yapılırken öğretmenlere 1’den 8’e kadar sayılar verilmiş ve sayıların yanlarına cinsiyetlerini gösteren harfler yazılmıştır [Ö: 1, E (Öğretmen: 1, Erkek), Ö: 2, K (Öğretmen: 2, Kadın)].

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde, öğretmenlerin ifade ettikleri görüşler; hayat bilgisi dersi öğretim programının “öğeleri”, “*hayat bilgisi dersi öğretim programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara dayalı olarak geliştirilen öneriler*” olmak üzere üç tema altında sınıflandırılarak yorumlanmıştır.

Turkish Studies

1. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Öğeleri ile İlgili Görüşler

Araştırmanın birinci temasıyla ilgili olarak; hayat bilgisi dersi öğretim programının hedef/kazanımlar, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirme boyutlarına yönelik açık uçlu sorular sorulup katılımcıların görüşleri alınmıştır.

1.1. İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Kazanımlarına Yönelik Görüşler

Yapılandırmacı yaklaşımda her öğrencinin aynı hedefleri kazanmasını sağlamak yerine, üst düzey düşünme becerilerine yönelik hedefler üzerinde durulmaktadır. 2005-2006 eğitim-öğretim yılından önce uygulanan ilköğretim programlarında hedef-davranışlar yer alırken, yapılandırmacı yaklaşımla birlikte hedef-davranışlar “kazanımlar” biçiminde ifade edilmiştir. Öğrenme alanının içeriğini somutlaştıran “kazanım”, öğrenme süreci içinde, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla, öğrencilerin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir (MEB, 2005). Katılımcıların çoğu hayat bilgisi dersi öğretim programı kazanımlarını çevre koşullarına göre düzenlenmiş, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun, ulaşılabilir düzeyde olduğunu belirtmektedirler. Ancak az sayıda katılımcı kazanımların soyut olduğunu, öğrencilerin anlamlandıramadığını belirtmiştir. Bazı katılımcıların hayat bilgisi dersi öğretim programının kazanımları ile ilgili düşünceleri şu şekildedir:

“İlköğretim hayat bilgisi kazanımları genel olarak öğrenci seviyesine uygun ve günlük yaşam koşulları ile yakından ilgilidir (Ö: 2, K).”

“Kazanımların büyük çoğunluğu öğrenci seviyelerine uygundur. Kazanımlar yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene vb. ilkelere göre hazırlanmış. Öğretim ilkeleri dikkate alınmış (Ö: 3, E).”

“Kazanım olarak ağır, soyut kavramlar olduğunu düşünüyorum. Sene başından beri Cumhuriyet konusunu anlatıyorum. Drama yaptık, çizdik, yazdık. Ama çocuklar hala anlamadılar. Özellikle 1 ve 2. sınıflarda bu sorun yaşanmakta. Haliyle onlara 3. sınıf kazanımları ağır geliyor (Ö:1, K).”

Katılımcıların çoğu, hayat bilgisi dersi öğretim programının kazanımları ile ilgili olumlu görüş belirtmişlerdir. Özellikle öğretmenler tarafından, kazanımların öğrencilerin gelişim özelliklerine ve çevre koşullarına göre düzenlendiği belirtilmiştir. Az sayıda katılımcı hayat bilgisi dersi öğretim programının kazanımları ile ilgili olumsuz görüş belirtmişlerdir. Birleştirilmiş sınıflarda 2010-2011 eğitim-öğretim yılında yıl esasına dayalı olarak 3. sınıf hayat bilgisi dersi öğretim programı uygulanmaktadır. Öğretmenlerin, hayat bilgisi dersinin 1, 2 ve 3. sınıflarda ortak okutulmasının önemli bir sorun olduğu konusunda hemfikir oldukları belirlenmiştir. Özellikle öğretmenler tarafından 3. sınıf hayat bilgisi dersine ait kazanımlara, alt sınıflardaki öğrencilerin ulaşamadıkları ifade edilmiştir.

1.2. İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının İçeriğine Yönelik Görüşler

2005 ilköğretim ders programlarında, yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak içeriklerin düzenlenmesinde genellikle tematik yaklaşım göz önüne alınmıştır ve bu çerçevede öğrenme alanları belirlenmiştir. Tema, birbiriyle ilişkili ünite, konu ve kavramların bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır. İlköğretim ders programlarındaki tematik yaklaşım; düşünme, anlama, inceleme, keşfetme, günlük yaşamla ilişkilendirme ve değerlendirme gibi çalışmalarını içermektedir (MEB, 2005). Hayat bilgisi dersi öğretim programında “Okul Heyecanım, Benim Eşsiz Yuvam, Dün Bugün Yarın” temaları oluşturulmuştur. Katılımcıların çoğu, içeriğin çok iyi düzenlendiği, özellikle ders ve çalışma kitaplarının kazanımlarla uyumlu olduğunu, öğrencilerin çalışma kitabındaki etkinlikleri severek ve eğlenerek yaptıklarını belirtmektedirler.

Ancak az sayıdaki katılımcı içerikle kazanımların örtüşmediğini, içeriğin çok soyut kaldığını, çalışma kitabındaki etkinliklerin çok basit olduğunu ve öğrencilerin etkinlikleri erken bitirdiklerini söylemektedirler. Bazı katılımcıların hayat bilgisi dersi öğretim programının içeriği ile ilgili düşünceleri şu şekildedir:

“Hayat bilgisi ders ve çalışma kitapları kazanımlara göre hazırlanmıştır. İçerik olarak ise görselliğin yeterli ve konu işlemenin kolay olduğu göze çarpmaktadır. Kazanımlarla içerik örtüşmekte ve çalışma kitabındaki etkinlikler kazanımlara uygun olarak hazırlanmıştır (Ö: 6, E).”

“Etkinliklerin çoğu devamlılık gerektiren etkinlikler, zihinsel etkinlik kısmında hikâyeler daha çok olursa daha kalıcı ve somut olur. Çalışma kitabındaki etkinlikler sayesinde öğrenciler derse aktif olarak katılmakta ve derste eğlenmektedirler (Ö: 1, K).”

“Çalışma kitabındaki etkinliklerin çoğu kazanımlara uygundur. Etkinlikler çok iyi şekilde düzenlenmiştir. Özellikle çalışma kitabındaki boyamalar, bulmacalar, etkinlikler vb. sayesinde öğrenciler derse etkin olarak katılmaktalar ve derste eğlenmektedirler (Ö: 3, E).”

“Kılavuz kitap gayet güzel hazırlanmış ve biz öğretmenlere çok faydalı bir kaynaktır. Dersi işlerken bize oldukça yardımcı olmaktadır. Ders kitabındaki kimi konular yeterince açıklanmamış, üstünkörü geçilmiştir. Konular yeterince ve ilgili görsellerle desteklenmemiştir. Verilen görsellerin ise görünüm kalitesi düşük olduğundan pek anlaşılabilir değildir. Ders kitabındaki bazı resimler konuya uygun değil ve bu resimlerdeki renkler öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun seçilmemiş. Çalışma kitabına gelince; kimi etkinlikler çok kaliteli ve yeterli iken kimi kazanımların etkinliği yetersiz ve basit kalmaktadır. Öğrenciler basit etkinlikleri çok erken bitirmektedirler. Bu da soruna neden olmaktadır. Ayrıca bazı etkinlikler çok soyut kalmakta ve öğrenciler yaparlarken zorlanmaktadırlar (Ö: 7, E).”

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde, genel olarak içeriğin yapılandırmacı yaklaşıma göre düzenlendiğini, kazanımlara göre hazırlandığını belirtmektedirler. Ancak, ders kitaplarının ve öğrenci çalışma kitaplarının daha da geliştirilmesi konusunda hem fikir oldukları anlaşılmıştır. Az sayıda öğretmen, ders kitaplarındaki bazı resimlerin içerikle örtüşmediğini, renklerinin öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olarak seçilmediğini; öğrenci çalışma kitabında ise bazı etkinliklerin çok basit olduğunu ve öğrenciler tarafından erken bitirildiğini belirtmişlerdir. Ayrıca ders kitaplarındaki etkinliklerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirip günlük hayatlarından örneklerle ilişkilendirilmesi gerekliliği az sayıda katılımcı tarafından belirtilmiştir.

1.3. İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Görüşler

Yenilenen ilköğretim programlarında yer alan kazanımlara paralel olarak öğrenci merkezli yöntem, teknik ve etkinlikler gerekli kılınmıştır. Programlarda, yapılandırmacı yaklaşıma dayalı eğitim ortamlarında işe koşulan “çoklu zekâ kuramı, işbirliğine dayalı öğrenme, proje tabanlı öğrenme, probleme dayalı öğrenme, aktif öğrenme” gibi birçok yaklaşımdan yararlanıldığı görülmektedir. Hayat bilgisi dersi öğretim programında da öğrenci merkezli olan, onu ders içerisinde sürekli aktif kılan ve öğrendikleri bilgileri günlük yaşantısıyla ilişkilendirebileceği yöntem ve teknikler önerilmiştir. Öğrenme-öğretme sürecinde, çocukların bilgilerini sürekli olarak güncelleyebilme becerilerinin geliştirilmesi önemlidir. Bu da öğrencilerin ders içerisinde aktif olduğu yöntemlerle gerçekleştirilebilir (MEB, 2005). Katılımcıların hepsi yeni hayat bilgisi ders programındaki yöntem, teknik ve etkinlikleri önemli görmekte ve yapılandırmacı yaklaşımın temele alınıp öğrenci merkezli olduğunu düşünmekle birlikte öğretmenlerin çoğunluğu bu yöntem, teknik ve etkinliklerin birleştirilmiş sınıflarda uygulanmasının zor olduğunu belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların hayat bilgisi dersi öğretim programının öğrenme-öğretme süreci ile ilgili düşünceleri şu şekildedir:

Turkish Studies

“Hayat bilgisi öğretmen kılavuz kitabında kullanmamız gereken yöntem ve teknikler belirtilmiş, böylece öğretmene kolaylık sağlanmış. Mesela çok bilinmeyen teknikler, oyunlar kitaba eklenerek öğretmenin ilgisi çekilmiş, öğrenmesi sağlanmış. Ancak bu yöntem ve teknikleri birleştirilmiş sınıflarda uygulamak çok zor (Ö:5, K).”

“Yöntem ve teknikler kazanıma uygun ve uygulanabilir düzeydedir. Şahsen ben hepsini uygulayamasam da yöntem, teknik ve etkinlikler yeterlidir. Gerek gösterip-yaptırma, gerek drama birçok derste kullandığımız etkili bir tekniktir. Hayat bilgisi dersinde de en çok bu teknikleri kullanıyorum (Ö:7, E).”

“Hayat bilgisi öğretim programında öğrenciyi aktif kılan yöntem ve tekniklere yer verilmiştir. Öğrencilere bu yöntem ve tekniklere göre ders anlattığımızda, ders daha eğlenceli geçiyor ve öğrenciler daha iyi kavriyorlar; ancak birleştirilmiş sınıflarda birden fazla sınıfın aynı derslikte olması bu yöntem ve tekniklerin kullanılmasını güçleştirmektedir. Maalesef bu sorundan ötürü programın öngördüğü yöntem ve teknikleri sınıfta uygulayamıyorum (Ö:8, E).”

Yukarıdaki görüşlerden de anlaşıldığı üzere katılımcılar, hayat bilgisi dersi öğretim programındaki yöntem ve tekniklerle ilgili olumlu düşüncelere sahip olsalar da, öğrenci merkezli bu yöntem ve tekniklerin birleştirilmiş sınıflarda uygulanmasında sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Özellikle birleştirilmiş sınıflarda aynı derslik içerisinde farklı seviyelerdeki öğrencilerin öğrenim görmesi, zaman sıkıntısının yaşanması, ortam yetersizliği vb. nedenler yeni yöntem, teknik ve etkinliklerin uygulanmasında sorunlara neden olmaktadır.

1.4. İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Ölçme-Değerlendirme Boyutuna Yönelik Görüşler

2005 ilköğretim programlarında yapılandırmacı yaklaşıma dayalı olarak öğretim programlarının ölçme-değerlendirme boyutunda da öğrenci merkezli yöntem ve teknikler kullanılmıştır. Yeni programlarda, ölçme ve değerlendirmenin amacı, öğrencinin eksik yönlerini tamamlaması ve becerilerini geliştirmesine yardımcı olmak şeklinde belirtilmiştir (MEB, 2005). Değerlendirme araçları, süreç değerlendirme ve ürün değerlendirme başlıkları altında ele alınmıştır. Hayat bilgisi dersi öğretim programında da tamamlayıcı, süreç ve ürün değerlendirmesine yönelik ölçme-değerlendirme yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Katılımcılar, tamamlayıcı ölçme-değerlendirme yöntem ve tekniklerinin öğrenci merkezli ve öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini ölçmekte olduğunu fakat birleştirilmiş sınıflarda bu boyut açısından sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların hayat bilgisi dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme boyutu ile ilgili düşünceleri şu şekildedir:

“Hayat bilgisi öğretim programında tamamlayıcı ölçme-değerlendirme yöntemleri kullanılmıştır. Öğrenci merkezlidir. Özellikle öz değerlendirme, akran değerlendirme formları, hazırlanan ölçekler ve çeşitli soru türleri ile ölçme ve değerlendirmede herhangi bir eksiklik bulunmamaktadır. Bu da birleştirilmiş sınıflarda görev yapan biz öğretmenlere kolaylık sağlamaktadır (Ö:4, E).”

“Programda yer alan sürece yönelik zamana yayılmış değerlendirmeler olumlu sonuçlanmaktadır. Programdaki ölçme-değerlendirme uygulamaları öğrenci ürünlerini değerlendirmeye yönelik olabilir, fakat ölçülmek istenen davranışlardaki etkinlikler öğrenci seviyesinin çok üstünde seçilmiştir. Bu durum da ölçme değerlendirme işlemlerinin sağlıklı olmasına sebep olmaktadır. Birleştirilmiş sınıflarda öğrenciyi merkeze alan bu tamamlayıcı ölçme-değerlendirme yöntemlerini kullanmak oldukça zor (Ö:1, K).”

“Hayat bilgisi öğretim programında yer alan ölçme-değerlendirme yöntemleri öğrencilerin bilgilerini ölçmekte ve eksik bilgilerini tamamlamakta yardımcı olmaktadır. Ancak birleştirilmiş

sınıflarda bu yeni ölçme-değerlendirme araçlarını uygulayamamaktayım. Bunun sebepleri; zaman yetersizliği, birleştirilmiş sınıflarda farklı seviyelerde öğrencilerin aynı derslikte eğitim görmeleri ve araç-gereç yetersizliğidir. Ayrıca 3. sınıf hayat bilgisine ait ölçme-değerlendirme araçlarını 1 ve 2. sınıflara uygulamak sorunlara neden olmaktadır. Öğrenciler yaparlarken zorlanmaktadırlar (Ö:8, E).”

Katılımcıların çoğunu yeni mezun olan (1-5 yıllık) genç öğretmenler oluşturmaktadır. Bu nedenle tamamlayıcı ölçme-değerlendirme yöntem ve teknikleri hakkında bilgi sahibidirler. Öğretmenler, özellikle hayat bilgisi dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme boyutunda daha çok zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bunun en önemli sebebini ise zamanın yetersiz olması olarak belirtmişlerdir. Birleştirilmiş sınıflarda 2010-2011 eğitim-öğretim yılında yıl esasına dayalı olarak 3. sınıf hayat bilgisi dersi öğretim programı uygulanmaktadır. Öğretmenler tarafından, hayat bilgisi dersinin 1, 2 ve 3. sınıflarda ortak okutulması büyük bir sorun olarak görülmektedir. Öğretmenler, hayat bilgisi dersinde kullanılan 3. sınıf ölçme-değerlendirme araçlarının diğer sınıflardaki öğrencilere uygulanmasında sıkıntı yaşadıklarını, öğrencilerin tamamlayıcı ölçme-değerlendirme araçlarını yaparlarken zorlandıklarını belirtmişlerdir.

2. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlar

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, birleştirilmiş sınıflarda yapılandırmacı yaklaşıma dayalı olarak hazırlanan yeni öğretim programlarının uygulanmasında birçok sorunla karşılaşıldığı görülmektedir. Gür (2010) tarafından yapılan araştırmada, birleştirilmiş sınıfların uygulama koşullarının sıkıntılı olması, öğretmenlerin birden fazla sınıfa aynı anda eğitim vermek zorunda olması, bu tür okulların genelde kırsal alanlarda yer alması ve dolayısıyla da öğrenci ve veli potansiyelinin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyinin düşük olması, bölgesel farklılıkların gözetilmemesinin programların uygulanmasında sorunlara neden olduğu sonuçları ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada da, katılımcıların hepsinin hayat bilgisi dersi öğretim programının uygulanmasında sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bazı katılımcılar, hayat bilgisi dersi öğretim programında karşılaştıkları sorunları şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Öncelikle farklı seviyelerdeki öğrencilere 3. sınıf hayat bilgisini işlemek büyük sorunlara neden olmaktadır. 3. sınıf hayat bilgisi dersinin konuları 1 ve 2. sınıflara ağır gelmektedir. Özellikle 1. sınıf öğrencileri anlayamamaktadırlar. Çalışma kitabındaki etkinlikleri 3. sınıflar kolaylıkla yaparlarken, 1 ve 2. sınıflar yapmakta zorlanmaktadırlar. Çünkü bu etkinlikler bu sınıflardaki öğrencilerin gelişim özelliklerinin üstündedir. Ayrıca okuma yazmaya yeni geçmiş 1. sınıf öğrencilerine bu etkinlikleri okutup yaptırmak imkânsızdır. Tamamlayıcı ölçme-değerlendirme araçlarını da bu iki sınıfa uygulayamıyorum (Ö:4, E).”

“3. sınıf hayat bilgisi işlenirken konu içerikleri alt sınıflara zor geliyor. 1 ve 2. sınıf öğrencilerinin hayat bilgisi dersine katılımını sağlamak, özellikle ilk dönem okuma-yazma bilmeyen 1. sınıfların derse katılımını sağlamak, zor olmaktadır. Ayrıca ders kitaplarında daha az görsel etkinlik daha fazla yazılı etkinlik olması 1. sınıfları kitaptan soğutuyor. (Ö:5, K).”

“3.sınıf hayat bilgisi ders kitabındaki konuların ve kazanımların sadece şehirde yaşayan çocuklara yönelik olması sorunlardan biridir. Köyde yaşayan çocuğun görmediği yerler, edinmediği tecrübeler kitapta işlenmekte, öğretmen bu konuda sıkıntı çekmektedir (Ö: 1, K).”

“3. sınıf hayat bilgisi kazanımları 1 ve 2. sınıflardaki öğrencilere soyut gelmektedir ve bu yüzden bu kazanımlara öğrenciler ulaşamamaktadırlar. Okulumda araç-gereçlerin yetersiz olması da bu dersi işlememde sorunlara neden olmaktadır. Tamamlayıcı ölçme-değerlendirme araçlarını diğer sınıflara uygulayamıyorum, bu öğrencilere çok ağır gelmektedir. Ayrıca velilerin ilgisizliği de sorunlara neden olmaktadır (Ö:8, E).”

Turkish Studies

Yukarıdaki görüşlerden de anlaşılacağı gibi, birçok sorunun en temel sebebi, aynı derslik içerisinde birden fazla sınıfın öğrenim görmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca bazı kazanımların çevre koşullarına uymaması, kazanımların soyut kalması, araç-gereç yetersizliği, tamamlayıcı ölçme-değerlendirme araçlarının diğer seviyedeki öğrencilere ağır olması, velilerin ilgisizliği vb. öğretmenler tarafından belirtilen diğer sorunlar olarak ortaya çıkmıştır.

3. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Geliştirilen Öneriler

Bazı katılımcılar, hayat bilgisi dersi öğretim programının uygulanması sırasında karşılaştıkları sorunlara dayalı olarak şu önerileri geliştirmişlerdir:

“Çevresel farklılıklara, bölgesel ihtiyaçlara daha fazla önem verilmeli. Özellikle köy okullarında uygulanması imkânsız olan etkinliklerden vazgeçilmeli. Köyün koşulları göz önünde bulundurulup merkez ve taşra olmak üzere kazanım planlama yapılmalı diye düşünüyorum (Ö: 4, E).”

“Konular her kesime yönelik olmalı, kültürümüzle özdeşlemeli (Ö:5, K).”

“Öğrenciyi aktif kılacak etkinliklere daha çok yer verilmeli. Öğrencilerin üst düzey düşünme yeteneklerini daha çok geliştirici etkinliklere yer verilerek hayat bilgisi programının daha etkili hale geleceğini düşünüyorum. Ayrıca velilerin desteği sağlanmalı. Özellikle hayat bilgisi dersinde işlenen etkinlikler ile ilgili veliler bilgilendirilmeli (Ö: 1, K).”

“Bölgesel şartlara göre yeniden kazanımlar yazılmalı. Çocuğu hayata hazırlarken yaşadığı çevre göz önünde tutulmazsa hangi hayata bu çocuk nasıl hazırlanır? Ayrıca çalışma kitabı etkinlikleri daha çok öğrenciye yönelik olmalı ve kati suretle öğretmenin müdahale etmeyeceği şekilde öğrenciye yönelik olmalı (Ö:6, E).”

“Ölçme-değerlendirmede büyük sorunlar yaşamaktayız. Tamamlayıcı ölçme-değerlendirme araçları hazır matbular halinde birleştirilmiş sınıflarda çalışan öğretmenlere verilmeli. Bunların temininde sorunlar yaşamaktayız. Hayat bilgisi dersinde kullanacağımız araç-gereçler de okullarımızda bulunmamakta, bu da öğrencilerin istenilen kazanımlara ulaşmasında büyük sorunlara neden olmaktadır. Bunun için eğitim teknolojileri müdürlüğünün bu okullardaki araç-gereç eksikliğini bir an önce gidermesi gerekmektedir (Ö:8, E).”

Katılımcılar belirttikleri sorunlara dayalı olarak şu önerileri geliştirmişlerdir: Hayat bilgisi dersinin kazanımları birleştirilmiş sınıfların çevre koşulları dikkate alınarak hazırlanmalı, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek etkinliklere yer verilmeli, içerik kültürümüzü yansıtmalı, velilerin desteği sağlanmalı ve öğretmenler tarafından hayat bilgisi dersi öğretim programı ile ilgili veliler bilgilendirilmeli, çalışma kitapları çevre koşullarına göre hazırlanmalı, tamamlayıcı ölçme-değerlendirme ile ilgili hazır matbular bu okullara gönderilmeli, eğitim teknolojileri müdürlüğünce hayat bilgisi dersinde kullanılabilecek ders araç-gereçleri temin edilmeli.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, hayat bilgisi dersi öğretim programının birleştirilmiş sınıflarda uygulanmasına yönelik öğretmen görüşleri incelenmiştir. Öğretmenlere, hayat bilgisi dersi öğretim programı ile ilgili olarak “*öğretim programının öğeleri*”, “*hayat bilgisi dersi öğretim programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara dayalı olarak geliştirilen öneriler*” temaları etrafında hazırlanan sorular sorulmuştur.

Araştırma bulgularına göre, öğretmenlerin çoğu hayat bilgisi dersi kazanımlarını çevre koşullarına göre düzenlenmiş ve ulaşılabilir düzeyde olduklarını belirtmişlerdir. Uğur (2006) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenlerin hayat bilgisi dersi öğretim programının

kazanımlarına yönelik olumlu baktıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bazı katılımcılar ise, kazanımların soyut olduğunu, öğrencilerin kazanımları anlamlandıramadığını ifade etmişlerdir. Birleştirilmiş sınıflarda yeni ilköğretim programlarının uygulanmasına yönelik çalışmaların çoğunda (Akpınar vd, 2006; Gür, 2009; Sınmaz, 2009) kazanımların bu okulların koşulları dikkate alınarak hazırlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların çoğu, içeriğin çok iyi düzenlendiğini, özellikle ders ve çalışma kitaplarının kazanımlarla uyumlu olduğunu, öğrencilerin çalışma kitaplarındaki etkinlikleri severek ve eğlenerek yaptıklarını belirtmişlerdir. Gözler (2009) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenler, öğrenci çalışma kitabındaki etkinliklerin ilgi çekici olduğunu ve öğrenciler tarafından sevilerek yapıldığını belirtmişlerdir. Ancak az sayıda katılımcı, içerikle kazanımların örtüşmediğini içeriğin çok soyut kaldığını, etkinliklerin çok basit olduğunu ve öğrencilerin etkinlikleri erken bitirdiklerini söylemektedir. Bu bulguya paralel olarak Gömleksiz, Cüro ve Kılınç (2011) tarafından birleştirilmiş sınıflarda etkinliklerin uygulanabilirliğine yönelik yapılan araştırmada da; öğretmenlerin çalışma kitaplarındaki etkinlikleri yeterli bulmadıkları, etkinliklerin çevre koşullarına göre düzenlenmediği, günlük yaşamla ilişkili olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Katılımcıların hepsi yeni hayat bilgisi ders programındaki yöntem, teknik ve etkinlikleri önemli görmekte-dirler. Özellikle yeni yöntem, teknik ve etkinliklerin öğrenci merkezli oluşu öğretmenler tarafından önemli görülmektedir. Ancak öğretmenler, öğrenci merkezli bu yöntem ve tekniklerin birleştirilmiş sınıflarda seviye farklılıklarının olmasından dolayı uygulanamadığını belirtmişlerdir. Bu bulguya paralel olarak Gözler (2009) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenlerin yeni yöntem, teknik ve etkinlikleri birleştirilmiş sınıflarda uygulayamadıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Katılımcılar, tamamlayıcı ölçme-değerlendirme yöntem ve tekniklerinin öğrenci merkezli ve öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini ölçmekte olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak, zamanın yetersiz olmasından dolayı bu yöntem ve teknikleri uygulayamadıklarını söylemişlerdir. Ayrıca aynı derslik içerisinde farklı seviyede öğrencilerin olması da tamamlayıcı ölçme-değerlendirme yöntem ve tekniklerinin uygulanmasını güçleştirmektedir. Kazu, Pullu ve Demiralp (2008) tarafından yapılan araştırmada da birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin, tamamlayıcı ölçme-değerlendirme yöntem ve tekniklerinin uygulanmasında sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Ayrıca Yıldız (2009) tarafından yapılan araştırmada, birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenler hayat bilgisi dersi öğretim programının ölçme-değerlendirme boyutu ile ilgili olarak tamamlayıcı ölçme-değerlendirme araçlarını faydalı bulduklarını; ancak bu yöntemlerin birleştirilmiş sınıflarda öğrenim gören öğrencilere ağır geldiğini, zamanın yetersiz olmasından dolayı tamamlayıcı ölçme-değerlendirme araçlarını uygulayamadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların hepsi, hayat bilgisi dersi öğretim programının uygulanmasında sorunlar yaşamaktadırlar. Bunun en temel sebebini, aynı derslik içerisinde birden fazla sınıfın öğrenim görmesi olarak belirtmektedirler. Adanur (2011) tarafından birleştirilmiş sınıflarda yapılandırıcı yaklaşımın uygulanabilirliğine yönelik yapılan araştırmada da; öğretmenler aynı derslik içerisinde birden fazla sınıfın öğrenim görmesinden dolayı çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Araştırmamızda, kazanımların çevre koşullarına uymaması ve soyut kalması da öğretmenler tarafından sorun olarak belirtilmiştir. Sınmaz (2009) tarafından birleştirilmiş sınıflarda yeni ilköğretim programının uygulanmasına yönelik yapılan araştırmada da; öğretmenler kazanımların öğrenci seviyesinin üzerinde olduğunu ve çevre koşullarına göre belirlenmediğini belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmamızda öğretmenler, araç-gereç yetersizliğini ve veli ilgisizliğini de karşılanmış oldukları sorunların kaynağı olarak ifade etmişlerdir. Birleştirilmiş sınıflar ile ilgili yapılan araştırmaların çoğunda da (Abay, 2007; Dursun, 2006; Sağ vd., 2009; Yıldız, 2009) bu sorunlar ortaya çıkmıştır.

Yukarıdaki bu sorunları dikkate alarak katılımcılar tarafından; hayat bilgisi dersinin kazanımları birleştirilmiş sınıfların çevre koşulları dikkate alınarak hazırlanmalı, içerik kültürümüzü yansıtmalı, velilerin desteği sağlanmalı ve öğretmenler tarafından hayat bilgisi dersi öğretim programı ile ilgili veliler bilgilendirilmeli, tamamlayıcı ölçme-değerlendirme ile ilgili hazır matbular bu okullara gönderilmeli vb. öneriler geliştirilmiştir.

Araştırmanın bulgularına dayalı olarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

1. Hayat bilgisi öğretim programı kazanımları, birleştirilmiş sınıfların çevre koşulları gözetilerek yeniden düzenlenmelidir.
2. Hayat bilgisi öğretim programının içeriği birleştirilmiş sınıfların koşulları düşünülerek hazırlanmalıdır.
3. Hayat bilgisi ders ve çalışma kitapları birleştirilmiş sınıfların koşulları düşünülerek oluşturulmalıdır.
4. Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin hayat bilgisi öğretmen kılavuz kitabından daha verimli bir şekilde yararlanabilmeleri için bu kitapların birleştirilmiş sınıflardaki seviye farkları düşünülerek hazırlanması öğretmenlere kolaylık sağlayacaktır.
5. Hayat bilgisi dersinde, birleştirilmiş sınıflardaki seviye farklılığının sebep olduğu güçlükleri gidermek için, her sınıf seviyesine uygun etkinliklere ve ölçme-değerlendirme araçlarına yer verilmelidir.
6. Birleştirilmiş sınıflarda en büyük sorunlardan biri öğretim programlarının etkinlikleri ile ilgili araç-gereçlerin yetersizliğidir. Bu sorunun giderilmesinde Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün programlardaki kazanımlara uygun eğitim araç-gereçleri hazırlayıp bu okullara göndermesi oldukça faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- ABAY, Sevilay (2007). *Birleştirilmiş Sınıflarda Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ADANUR, Zeynep (2011). *Birleştirilmiş Sınıflarda Yapılandırmacı Yaklaşımın Uygulanabilirliğinin Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi: Trabzon İli Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- AKPINAR, Burhan; GÖZLER, Alpaslan ve TURAN, Mehmet (2006). Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Öğretmenlerin Yeni İlköğretim Müfredatına İlişkin Görüş ve Önerileri. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi (14-16/Nisan/2006)*, Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi.
- ÇOKLUK, Ömay; Yılmaz, Kürşad ve Oğuz, Ebru (2011). Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1), 95-107.
- DURSUN, Fevzi (2006). Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 33-57.
- ERDEM, Ali Rıza (2008). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- EKİZ, Durmuş (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- GÖMLEKSİZ, Mehmet N.; CÜRO, Elif ve KILINÇ, Hasan (2011). Birleştirilmiş Sınıflarda Etkinliklerin Uygulanabilirliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(2), 1821-1835.
- GÖZLER, Alpaslan (2009). Birleştirilmiş Sınıflı Okullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Yeni İlköğretim Programına Yönelik Görüşleri. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 4(3), 815-832.
- GÜR, Şeyma (2010). *Birleştirilmiş ve Müstakil Sınıf Öğretmenlerinin İlköğretim Programına İlişkin Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAZU, Hilal; PULLU, Serkan ve DEMİRALP, Demet (2008). Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Ölçme ve Değerlendirmeye Yönelik Görüşleri ve Uygulamaları. *VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (2-4 Mayıs 2008)*. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- KESTEN, Alper vd., (2008). *Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim-Öğretim*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- KÖKSAL, Kemal (2009). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- MEB. (2005). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- MEYDAN, Ali ve BAHÇE, Arzu (2010). Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Kazandırılma Düzeylerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 20-38.
- RICHARDSON, Virginia (2003). Constructivist Pedagogy. *Teachers College Record*, 105(9), 1623-1640.
- SAG, Ramazan; SAVAŞ, Behsat ve SEZER, Ramazan (2009). Burdur'daki Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Özellikleri, Sorunları ve İhtiyaçları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 37-56.
- SINMAZ, Ayşegül (2009). *Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Yeni İlköğretim Programının Uygulanmasına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Düzce İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞAHİN, Ali E. (2003). Birleştirilmiş Sınıflar Uygulamasına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 166-175.
- ŞAHİN, Çavuş (2007). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- TAŞDEMİR, Mehmet (2012). *Birleştirilmiş Sınıflarla Öğretim, Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- UĞUR, Tuğrul (2006). *2005 İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri (Uşak İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILDIZ, Süreyya Şevki (2009). *2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Birleştirilmiş Sınıflarda Uygulanabilirliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Nitel Bir*

Araştırma). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YILDIZ, Mehmet ve KÖKSAL, Kemal (2009). Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17, 1-14.